

**FEDEDUNEN ARBASOA,
EUSKAL ANTZERKI ETA OPERA**

Gaurko euskal idazleen artean olerkaririk baldin bada, benetako olerkaririk, Aita Iratzeder beneditarra da, nik uste. Ez deiogun sinistu berak *Biztaren Olerkia* izenpean argitara emoniko olerki-bilduman mardulean esan deuskuna:

Hautan nihork ez dezake
pertsu ederrik bila,
hautan deus ere ez baita
baizik-eta
pindar, auhen, amodio
eta goiko bozkario.

Apaltasunak eragin deutso autormen ori, baiña ez dogu sinistu bearrik. Apaltasuna egiaz ibiltea esan euskun Santa Teresa andiak, baiña Aita Iratzederren autormen ori ez da egiazkoa. Egiazko olerkari dogu bera. Olerkia iturriari ur gardena lez dario berari, olerki argi, bizi, bero eta askotan or autortu dauan *pindarra*, ba-ruan daroan sua eta garra dariona. Olerki bakotxean bere barruko giro baketsu eta garbi maitagarria ikusten deutsogu, baiña bai askotan sugar biurtu eta garretan irakiten jakona bere. Belokeko fraide-etxeke bake-giroan, ango ixiltasunean eta otoitzetan girotutako fraide-etxeke bake-giroan, ango ixiltasunean eta otoitzetan girotutako olerkia da

Iratzederrena geien batez... Bere burua salatu deuskula esango
neuke onako olerki labur onetan:

Gizonak... ixiltzen balaki
nasaiki baluke naski
bere bizian olerki.
Gizonak sinisten balaki
noiz-nahi lezake unki
Jauna berekin ibilki.
Gizonak maitatzen balaki,
gozoki lezake aurki
zoin den bizia olerki.

Orra Iratzeder aitaren olerkiaren iturri garbiena. An, Beloken, bere fraide-etxeke bake eta ixil-giro aretan girotuta datoz bere olerkietara otoitzean sinisteak argitu deutozozan Jainkoaren ezagutza jatorrena eta gizonen biotzetara ixuri dituen gora-nai zindoenak eta zeru-lurretan zabaldu dituen ainbat edertasun miragarri... An ikasi dau bere bizia olerki biurtzen.

Baiña gaur ez goaz Aita Iratzederren olerkari-sena osoan aztertzeke asnotan. *Karmel* aldizkari onen irakurleentzat olerkari onek gizonen bizian eta egintzetan ain bizi eta ain gartsu agertzen dan olerkia ikusten jakin eta bere bertsoetara ekarteko dauan gaitasuna, bere antzerki-lan baten azpi-marratu gura geunke. Ez dau beronek lirika utsezko olerkia bakarrik landu; gizonen bizian agertzen eta teatro-lanetan erakusten dana bere bai.

Gaztetan emon euskun olako antzerki-lan bat, Joan Bataiatzaillaren bizitik gaia artuta, *Mortutik oibu*, itz-lauz eta bertsoz, eta Aita Lertzundiren musikaz, kantu eta abar 64 orrialdeko antzerkitxoa... Gaur emen aurkeztu nai doguna, Abraham antziña-antziña bateko patriarka edo asabaren bizitzatik gaia arturikoa da.

Fededunen Arbasoa

Dana kantuz emoteko antzerki-lan au, 1977n Leopoldu Zugazak argitaratua da. Aita Iratzeder sakon murgildu da emen Abrahamen bizitzan eta fededunen eredutzat eta Jainkoak mundu guztiari bakezko egunak agindu eta iragarteko autuagan. Euren Arbaso eta aita izan eben Israeldarrak; baiña Ebanjelioak izen berbera emoten deutsoe; Hebertarrentzako epistolak fededun guztientzat eredu bardinbakotzat aurkeztu euskun, eta Eleizeak Mezako liturgian -gure aita-tzat aitatuta daukagu. Eta alde orretatik artu dau Iratzederrek bere antzerkirako gaia.

Fedea izan zan Abrahamek bere bizian azkenengo urteetaraiño izan eban arazorik andiena; orrexek ekarri eutsan zartzaro andira arteko elorrio gorria: Jainkoak ainbat bider belaulaldi andikoa eta erri askoren aita egingo ebalá egindu eta urteak joan eta urteak etorri berak semetxo bat bere ez. Zelan ulertu Jainkoaren agintzak bere etxean ikusten eban umezurtzatasunaz? Azken baten Jainkoak bete eban bere agindua itxura guztien eta siñistu-ezin guztien aurka, iñok usteko ez eban urteetan, alan bere, baiña artean Abrahamen fedeak zeinbat illunaldi eta ezin siñistu ez zituen ikusi izan bear!

Abrahamen urteak zearreko arazo eta elorrio ori, egoki bai egoki aurkezten jakin dau eta zortzi ekitalditan emon deusku. Antzerkigille andien trebetasunaz emon bere. Greziako antzerkille andiak egin ebenez, korua edo kantari-taldea bere sartu dau tartean tartean, gaiari bizitasun andiagoa emoteko. Kantaldiok ekitaldi guztietan sartu ditu ekitaldi bakotzeko eta une bakotzeko ariari jarraitu eta laguntzen deutsoela... Eta lenengo ekitaldian asita Abrahamen fedea da guztietan nabarmenen agertzen dana.

Fedearen Arbasoa dalako antzerki au oso gitxik ezagutzen dabela esango neuke. Ekitaldi bat, *Godor-Labomor*, Iratzederrek berak, antzerkia argitara zan urte berean, Lekuona zanari Kardaberaztarrak eta Euskeratzaintzakoak eskiñi eutsoen

omenaldi libururako bialdu eban, eta Leopolo Zugaza jaunak sortu eban *Gaiak* aldizkarian ikusi eban zati batzuk argia. Beste aitamen gitxi izan dau gure artean. Alan bere, euskaldun batek baiña gure erritik kanpo, Santiago Aizarnak, idazle eta gazetalariak egin eutson goresmen ederra Madrilgo egunkari baten. Gure artean ez jako merezi leuken aitamenik egin antzerkiari berari eta gitxiago Bilboko musikari batek, Patxi Bengoak, opera bihurturik, ezarri eutson «soinu-jauntziari»... Orra zergaitik nai geunken emen bataren eta bestearen aurkezpena egin. Zortzi atal edo ekitaldi dituala esan dogu. Banan banan emongo dogu euretako bakotxaren mami eta aria.

Lenengo ekitaldia: Oibanean

Ekaitz andi zakarrak, galerna batek arrapatu ditu oian baten Abraham eta Eliezer, Abrahamen morroia, eta an inguruan entzuten dabez Ortzi jainkotzat dauken apaizen garrazi eta oiua. Ortziren zigortzat dauke oneik gaiñean daben ekaitz gogor ori; garrazika dei ta dei dagoz Ortziri euren lurraldetik ekaitza aldendu dagiala esle ta eske. Ortzi ori umeen odolzalea ei da eta ume bat dakarre euren jainkotxoa dalakoari oparitzat eskeintzeko, ia orrela opari eskeintzen deutsoen umearen odolaz ibitu egiten dan Ortziren asarrea.

Kantuz eta dantzan, amorru bizian diardue Ortziri oiuka. Onelakoa da eurei kalterik ez egiteko eskaria:

Ortzi!!! Ortzi!!!

Atabal, sistu, orro ta jauzi.

Ortzi!!! Ortzi!!!

Hedoez hedoi karraskan zoazi,
mundua nahiz errauts-arazi.

Ortzi!!!

Irintzin zuri, Ortzi, oihu eta jauzi,
egon gain hartan nausi, bainan zoazi, zoazi.

Ortzi!!! Ortzi!!!

Bein eta barriro jotzen deutoez oiuok, tartean beste goresmeneko kantua diralakoak botaten deutoezala:

Zuk duzu inarosten lurpetik mundua,
mendez mende gizonen betez ifernua.
Etsaiak jo ditzala zure hasarreak.
Hek bai hek, bainan ez gu, ez gaiten erreak.
Usna gure eskaintza, gure deiak adi
eta zoazi, oi Ortzi, haur odolez hordi...
Izan gain hartan nausi, bainan zoazi, zoazi.

Abrahamek eta Eliezerrek sinistu ezinik eta iguindurik ikusten dabe ilteko eta Ortziri eskeintzeko daroela umetxo bat, eta umearen aita bere gorrotzko kantua botaten eta bere zorigaitzari negarrez:

Hastio haut hastio, Ortzi jainko beltza.
Hik dautak hik iretsi haurraren gorputza...
Zertako hauku eman gizonen bihotza
heien zauriez ote adin basik goza?...
Xehaka zadak, otoi, zehaka bihotza,
Ezin jasana baitut ene zorigaitza.
Nun ote zare ene haur pullita,
jadanik hain goxoki baitzinion «Aita»...
Oi, zu gabe enetzat bizitzerik ezta,
ene bihotz gaizoa zu hilez hil baita...
Ortziren apez basak, ixil, otoi, ixil;
Zertako dautzue haur gaixo hura hil?
Hiri tu, herra, Ortzi jainko beltza:
Ai, itsas-urak oro har ahal banitza
hiri tu egiteko, Ortzi jainko beltza.

Izugarrikeriok ikusita, Abrahamek Jainkoari otoitz egiten deuto, bere egiazko Jainkoari, ez inorentzat zigorrik eskatzeko, baiña bai gizonen itsumenari erruki artzeko eta egiazko Jainko orren ezagutza eta sinistea opa izateko. Bost betsozko otoitza:

Zu ote zare jenderik gabe bakarrik egon beharko?
Fededun jende bihotz bero bat
noiz zaitzu noiz piztuko?

Eta Eliezer morroiak berea egiten dau Abraham ugazabaren eskaria.

II: Zarai eta Hagar.

Zarai edo Zara Abrahamen emaztea da, eta Hagar, semerik jaioten ez jakola-ta, orduan legezko zan lez, Abrahamek ejitoar bati erositako bigarren maillako emaztetzat artua. Biak alkarregaz berbeta luzea dakarre. Zarai bere zorigaitzari negarrez, eta Hagar bere andrearen miña eta atsekabeari mingoztasuna kendu gurarik. Hagarrek andreari tartean abesten deutsona:

Ai, Zarai, ai! Zarai.
Jauna bai, haurrik ez.
Ai! Zarai, ai! Zarai,
Egon bai nigarrez...

Zaraik bere naibageak ustuten diardu:

Ez ote dut atxikiko ttikiñorik besotan:
Haren begian, haren irrian
begiak argi zaizkitan!...
Noiz eginen dauku seme batek noiz irri,
bien bizien, bien bihotzen
paregabeko lokarri!...
Noiz behar zait amatuen zoriona etorri?
Ai! nitan banu amen bizia,
Abrahantar baten pizgarri!

Alango baten, badatoz Abram eta Eliezer. Basoan ikusitako ekaitzak atzeratu dau bien etxera etorrerea, an ikusitako izugarrikerien, Ortziaren apezan orroezko kantuak eta eurak il eben umearen barri emon ondoren, Abramek basoan Jainkoari agertu eutsan gurari berbera azaltzen dau:

Zorigaitzez orai
galerna, izar, abere, harri,
denak dauzkate jainko...
Fededun jende bat, fededun gizalde bat behar laite,
izan dadin munduan
Jainkoa baitan
mendez mende sineste.

Eta Zaraq: Eta guk, semerik ez.

Abramek: Jainkoarentzat ezin-eginik ez.
Haran gaineko haitzetan
iragaitean,
entzun dut gaur Jainkoa,
entzun haren mintzoa...

Orain Jainkoak Abrami esana kantariak zabaltzen dabe:

Atera / zure herritik / atera, atera,
eta joan / nik erran / lurraldera.
Eginen zaitut herri
handi eta aipagarri.
Zure izena eginen dut izen handi...
Munduko herri guziera
zure izena on-iturri.

Abramek orduan bere erritik alde egitea erabagi dau eta morroiei biotzeko naibagez agur esan eta Eliezer bakarrik artuta bere erritik alde egiten dau, kantariak Jainkoak len esaniko itzak barriro abesten dabezala:

Atera / zure erritik, / ahaiden artetik, / aitaren etxetik.
Atera, atera / eta joan / nik erran / lur aldera.

III - Iturri ondoan

Abram eta Lot illoba euren artaldeak alkarren ondoan dabezala dabiltz, eta bien abere taldeetako morroiak sarritan izaten dabez, batekoak ardia eta bestekoak beorra ostu eta eroan dabela-ta, bake txarreko ordu gogorrak. Olako katazka bat bataren eta bestearen artzaiñen artean burrukan asteko arriskuraino eldu eta bizi bizirik dator ekitaldi onetan. Kantariak emen axa-axaka artzaiñen alkarren aurkako asarreak eta salakuntzak sustatzera egiten dabe: *Jo zak! Jo zak jo! Jo zak jo eta jo!* sei bider kantetan dabela. Abram eta Lot etorten ikusita ixildu eta bakotxa bere artaldeetara biurtu da... Asarre biderik geiago ez izatearren osabeak eta llobak alkarrenganik urrintzea erabagi dabe Abram oso bihotz andiko agertzen da emen:

Bai, gaudé bakean bai; anai gare anai.
Ez gaiten egin etsai, berex gaiten orai...
Zu eskuin joan orduko, ezker nik hartuko;
Zu esker joan orduko, eskuin nik artuko...

Eta alkarri bostekoa botata, bakotxak bere bidea artu dau. Lotek Sodoma aldera jo dau, eta Abramek Kanaan aldera.

Bakarrik gelditu dira Abramena etxean andra bi: Zarai eta Hagar. Eta Kantariak emoten deutsoe azkena ekitaldi oni, Kanaan aldera begira Jainkoak Abrami esandako berbak eta orduan egiñiko agintza *barria* abestuz:

Altxa begiak, altxa;
zaren tokitik beha.
Ipar aldetik eta
Hego-alderaino,
argi-aldetik eta mendealderaino.
Zuri dautzut lur-alde hori
eman gogo,
zuri eta ondokoei
sekulako.

Altxa begiak...
Lur huntako errauts pikorren
parekoak
zureganik sortuko diren
ondokoak. (Altxa begiak...)

IV: Godor-Lahomor

Bazter areitan errege-nai edo erregetxo asko dabitz euren mendekoak naikoa ez izan eta besteen mendekoak zapaldu eta iruntsi naiez. Godor-Lahomor orreitariko bat da. Beste erregetxo batzuekaz alkarturik triskantzarik eroan dabe Lot, Abramem llobea bizi dan ingurura. Lot bera bere preso artu dabe... Jakin dau, Abramek mandatarik batek, mezulari batek jakitun ipiñita, bere lloba orren zoritxarra, eta bere mendepeko zituen gizonak artuta iges eragin deutsoe andik urrin Godor-Lahomor orri bere gudariekín. Ekitaldi onetan Abrahamek askatutako gudari-mordoa sartzen da: Abrahamen garaitza kantatzen. Batek abestu eta besteak erantzun, euren poz andia erakusten dabe:

Erregen errege Godor-Lahomor,
nausirik munduan ehuen nihor.
Abrahamen ezpata agertu baita,
takata-takata, hau tarrapata!
Bi mila kamelu, berrehun behor...
joan da eskapo Godor-Lahomor,
Airos hintzen Godor-Lahomor,
Sodom hartu eta bai eta Gomor...
Akabo ginen akabo,
ez balitz Abram etorri
laster baitio harek eginarazi eskapo
Godor-Lahomor arto-bizar horri...
Hiru ehun ta zonbeit gizonekin
zer jokoa duen, haatik, Abramek egin.

Kanta ta kanta, gudarien pozak ez dau azkenik eta Loten poza eta beste Abramek askatuen poza bere euren kantuak eta kantari taldearenak oiuka azaltzen dabe:

Goikoaren gizona / Abram hebrearra;
Jaunak dio emana / zeruko indarra.

An izan da Abrahamen eta Melkisedek Salengo errege apezaren alkar aurkitzea eta Abrahamek ari eskiñiriko oparia eta Melkisedek apezak Abraham opa izaniko bedeinkapena... Eta an Jainkoak Abrahami egiten deutson agintza berria.

Ez beldur izan, Abram, ez beldur izan:
zure indarra naiz behar orduan,
zure saria / zoin handia!

Eta Abramen erantzuna:

Ai Jainkoa! /
zer sari eman neri, / zer sari?
Hara ez dautzula semerik igorri,
eta sehi bat dut ene ondoko ezarri.

Baiña Jainkoak itz emoten deutso Abram beraren odolekoentzat dala Jaunak agindua... Eta azkenez, kantariak Abramen fedea goratzen dabe barrero, oihala botata, barrutik, beste zazpi ahalditan.

V: Hagar ihesi

Hagarrek iges egin dau Abramen etxetik. Baiña zergaitik? Hagar aurdun gelditu da eta Zaraq goror esaten deutso, zakar diardu Agarregaz, Abramen ondokoa edo oiñordekoa izango dala-ta. Abramek etxeko bakea galduta ikusten dau, eta emazteak Hagarren semea oiñordeko egingo daualako bildurra erakusten dautsoenean, Abram bere siñistean gelditzen da, Jainkoak esana sinisten dau, «ezin sor-araz guztiengatik ere», lengo sinistean dago. Eztabaida orretan dagozala or dator atzera Hagar, Zarairen

oifetan erruki eta parka eske. Zer jazo jako? Hagarrek berak
esango dau bere kantuan:

Mortuan ihesi / nindoan
eta Zureko iturri-ondoan
Jaunaren aingerua dut ikusi...
Jaunaren aingeruak daut orduan
neri erran:
«Egon harekin
eta haren nahia egin.

Eta Zaraik Jaunaren naia dala ikusi eta osoan amor emon
dau, Hagarrek zoraturik Angeruak esaniko urrengo berbak abestu
dituenean:

Hagar, amatua zare zu:
seme bat sortuko zaitzu;
izena emozu Izmael
jakin baitu Jaunak «zuri noiz hel».

Izmael here andi izango da. Ori jakitean besotik helduta
Zaraik Hagar etxean sartzeko daroa.

Ekitaldi au amaitzeko, Jainkoak barriro eta len baiño argiago
iragarten deutso bere ospe andiko etorkisuna eta biai, berari
eta emazteri izen barria emongo deutse: Abram arrezkero
Abraham izango da eta Zarai emaztea Zara... Ona bertso batzuk:

Gain gainekoa naiz, zure Jainko Jauna,
Ibil nere aitzinean...
Huna zurekilako nere batasuna:
herri ainitzen aita zaitut emana.
Orai izanen duzu Abraham izena...
Erregeak bai erregeak zaizkitzu sortuko,
Batasun egiten dut zurekin betiko...
Zarai zure andrea ez izenda Zarai:
bere berria Zara baitu orai.

Haren ganik seme bat emanen dautzut bai
eta herriak eta erregeak nasai...
Ehun urteko bati semeak sortuko?
Zarari nundik nolaz haurrak jinen zaizko?
Ai, bizi bedi bizi betiko?
Zarak dautzu bai zuri seme bat emanen:
emozu semeari zuk Izaak izen,
Betiko batasun dut harekin eginen,
harek bai ondokoek Jainkotzat naukaten.

Eta olantxe doa amabi bat ahapalditan Jainkoaren itza Abrahamen eta bere ondokoen geroa argitzen.

VI: Abrahamen otoitza

Mambreko arte-ondoan dagoala, Abrahamek iru gizon ikusten ditu bere aurrean. Bidezkoak dirala dirudie, eta Abrahamek ostatua emon nai dautse bere txabolan, eta ez deutse itxi gura an sartu barik bidean aurrera egiten. Bazkari ederra emon deutse irurari... Jainkoaren mandatariak dira. Andik alde egin baiño len, emaztea izentau deutse Abrahami:

Nun ote da Zara, zure emaztea?...
Etorriko natzaitzu berriz heldu den urtean.
Ukanen du Zarak orduan semea.

Oraingoan zeatzago jatorko Abrahami Jainkoaren agintza. Epea bere iragarri jako. Zarak ori entzutean, barre egin dau: zelan berak ain zartzaro andian semerik izan? Baiña Jainkoak asarre egin deutso siñistu eziñez barre egin daualako:

Zertako egin du Zarak irri?
Deus ote da sobera / Jaunarentzat miragarri?
Sasoïn berean / heldu den urtean
behar nitzaitzu berriz etorri:
seme baten ama izanen da Zara.

Abrahami agertu jakozan iru gizon ziralakoak Sodoma aldera egin dabe. Jainkoak bere agintza betetea atzeratu ta atzeratu ibilli jako Habrahami; orain argiago itz egin deutso, eta ez deutso gorde gura Sodomari, Lot Abrahamen llobea bizi dan erriari eta Gomorrari bialtzea erabagi dauan zigorra, eta orduan asi jako Jainkoari bere eskaria egiten, arren bai arren uri areik ez suntzitzeko:

Bekatorosekin
suntzituko duzu gizon zuzena.
Nork daki Sodomaren ez ote diren
Berrogei ta hamar gizon zuzen?
Eta Jaunak: Berrogei ta hamar gizon zuzen
balin baditut kausitzen
ez dut hiria suntsituren.

Eta olantxe doa Abrahamen eskaria bera ta bera, berrogei ta bost, berrogei, ogei ta hamar, ogei, amarreraiño Sodomaren aurkitu eitekezen kontua gixitzen. Azkeneko eskaria onela egin dau:

Ene Jainkoa, ez, otoi, kexa:
Naizen hauts eta errautsa
azken aldiko
naiz mintzatuko:
beharba... hamar izanen dire:
Eta Jainkoak: Ez dut suntsitukoren
balin baditut hamar ere
hausitzen (aurkitzen).

VII: Har-zak Izaak

Abraham eta semea Jaunak esaniko epean jaio da, eta badi-rudi zorion betea etorri jakela senar-emazteai... Zorion ori dabe kantagai Zaragaz batera kantariak emen:

Abrahami nork erranen zion
amatzeko nindakela ni?
Ara orai nere haurra gizon:
zaharrea aitak zer zorion!
Bihotzaren altxagarri
seme bat zait sortu neri:
Ikastea berri hori,
egin dauret irri.
Zimurtuak nituen eskuak,
bihotz argiz begiak hustuak.
Ara orai haurraren musuak
gaituela aitamak piztuak...
Abrahamek badu ondokoa!
Lano gabe zahartzerat doa:
bai, hitzekoa izan du Jainkoa.

Kantariak eta Abrahamek orain onek Jainkoaganik izaniko
agintzak bete eta egiazko biurtu daitezala opa deustoe mundu
guztiari. Ona kantu batzuk:

Ager ditela begira gauden
lurreko Jainkosemeak,
zeruko argiz eta indarrez
bitez gaindika beteak...
Uhainez uhain bota bezate
olarro beltzek pozoina.
Gizon bihotzek bota ere bai
beren baitan on ez dena.
Jaun Goikoaren Izpiritua
bihotz barnetan sar dadin
eta guziak ditzen betikotz
Jaun Goikoaren haur egin.

Eta zorion au ospatzen izadi guztia ipiñi dabenean, beste dei
bat jatorko Abrahamo Jainkoaren agotik:

Abraham, Abraham, Goikoaren gizona:
Harzazu
zure semea, zure bakarra, Izaak,
eta zoazi Moriah alderat,
eskainiz hil dezazun han,
erakutsiko dautzutan
mendi baten gainean.

Eta Abraham bere semeagaz mendira joateko gertetan dan bitartean kantarien kanta luzea entzuten da, Jainkoak Abrahami egiteko agindu deutson ezin sifistuko izugarrikeri ori egin ez dagian eske ta eske. Ona ahapaldi batzuk:

Zu ere ote, Jauna, Jaun ikaragarri,
Ortzi bezala zare odolez egarri?..
Ondokoak hitz eman, zergatik, zertako?..
Seme bakarra hola garrazki kentzeko?..
Eskain ditela zuri, Jainkoa, munduan diren guziak..
Agor ditela iturburuak,
itsaso eta zelaiak..
Zimel ditela ostoak eta
eihar ditela loreak.
Eror ditela lurrean hil-hotz
egaztin eta abreak.

Eta ahapaldi bakotzat onako au dau bitarteko kantua:

Bai egiguzu nahi bezala
nahi guzien galdea;
bainan ez galda, ez, otoi,
aitari bere semea.

VIII: Moriah mendian

Abrahamentzat ordurik baltzena eldu da. Oparirik ez ustekoena eskatu deutso Jaunak eta guztien ixilik, bere semeari bere ezer esan barik, an doa semea eta morroi bi lagun artuta Moriah mendirantza. Semeak ezer ez daki, aitak ezin dau ezer ulertu. Jainkoak egingo dau argi. Bere fedearen azkenego erakutsia, sinisgatxena, emongo deutso Jainkoari. Mendira bidean aita-semeak dakarren autua biotz-erdiragarria da:

- Semeak: Huna sua eta egurra,
bainan nun da bildotsa!
- Abrahamek: Utzak, seme, Jainkoaren gain
eskaintzeko bildotsa!
- Semeak: Ez ote da guhauri, Aita,
bildotsa bilatzea?
Jainkoaren emaitzez baita
gure lurra betea.
- Abrahamek: Bildotzetan nihauk zoin hauta
nola jakin dezaket?
Jaunak berak daki zoin duen
nahi eta zoin laket.
- Semeak: Bildotzetan harzazu, aita,
ederren eta maitena:
zor diozu Jainko Jaunari,
zor diogu den dena.
- Aitak: Ederrena eta maitena
zu zaitut, Izaak.
Zutaz ote nau gabetuko
gure gaurko eskaintzak?
- Semeak: Nahi balu Jainkoak hola
bai erran nezoke nik:
naizen eta dutan guzia
baititut harenganik.

Une onetan kantariak sartzen dira Izaaki bere ilbearra iragarten.
Lau ahapaldi dira, laurak «Zu zare Jainkoak nahi bildots hori»,
azkena dabela eta azkenengoa Zara amarentzat:

Zara, zure Izaak norat zaitzu ari?

Zeinu-danga, hil-oihu, alargun-intziri...

Zu zare zu Jainkoak nahi bildots hori.

Gero, Abrahamek semea eskeintzako egurraren gainean ipiñi,
aiztoa eskuan artu eta Izaak ilteko gertatzen dan bitartean,
kantariak batek abestu eta besteak agoa itxita erantzun, une
lazgarri orren ikaragarria sortzi bertsoan emon nai dabe, belaun
bata lurren dabela. Ona lau bertso:

Diren guziek beite bizitzetik geldi:

hiltzeko irrintzin bat bota mendiz mendi.

Aitak behar du orai lamna -sabachtani!-

bere seme bildotsa hil eta eskaini.

Baiña (oraingoan baiña zorionezkoa da) Zerutik azkenengo
mintzoa, azkenengo deia:

Abraham, Abraham! Goikoaren gizona;

Abrahamek: Hemen nauzu, Jauna.

Jainkoak: Etzazula eskua heda
haurraren gainera.

Etzazula gaizkirik egin. Aski da.

Badakit orai Jainkoaren beldurra
badela zure bihotzean.

Galdetu dautzut seme bakarra
eta ez duzu ezetz erran.

Emen kantariak Abrahamen fedea eta arenganik munduak
izango dauan zoriona ospatuz une larri aren azken zoriontzua
zabaltzen dabe aizetara. Eta azkenez kantarien eta Jainkoaren
arteko beste kantu batek emoten deutse azkena ekitaldi oni eta
antzerki osoari:

This block contains a page of handwritten musical notation. It features approximately 18 staves. The top portion of the page contains musical notation without lyrics. Below this, there are several staves with lyrics written in a non-Latin script, likely Georgian. The lyrics are arranged in lines corresponding to the musical staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and clefs. The handwriting is in black ink on aged paper.

Jainkoak: Gorputz odolez izanik ere
elgarretarik denak arrotz,
zutan gizonak eginen dute
sinesteaz bat sekulakotz...
Itsas-ondoan bezen bat legar
zuri semeak sortu behar.
Beha geroan zenbat gizalde,
beha zeruan zenbat izar...
Nere betiko Izpiritua
ibiliko da jendez jende;
bat eginen du barnez mundua
denek doatzi zero alde.

Eta Kantari-taldeak Jainkoaren ahapaldi bakoxtari erantzen
deutso:

Muga, neurriak utzi-eta,
Abrahamtarrek dugun kanta:
Jainkoa dugu denek Aita
munduan dugun elgar maita.

Orra labur azalduta, *Fededunen Arbasoa*, Aita Iratzederren
antzerki-lana. Ezin egokiago jaso dau egilleak Abrahamen fede-
arazo guztia. Ederto jakin dau gaia teatorako asmatzen eta
armatzen eta une bakoxta bere indarrean aurkezten. Maixu-lana
da eta alan bere ez dau ia aitamenik merezi izan gure artean. Nik
beintzat ez dot ezagutzen Santiago Aizarnak Madrilgo egunkari
baten egin eban goresmen beroko aitamena baiño. Aita
Iratzederrek eskuetan artzen dauan gaiari dauan indar guztia
emoten daki eta Abrahamen fedearen mezua, mundu guztiaren
eta ez bakarrik israeldarrentzat, etorkizun obe baten mezu eta
barri ona lez eskifii deusku. Agirian dago Belokeko ixiltasunean
maitez auznartu eta sakondu dauala, guztiontzat eredu eta
pozgarri izan daiten.

Fededunen Arbasoa, Opera

Aurreko letroak irakurri dituen konturatu da antzerki-lan au kantuz teatoratzekoa dala. Noizik bein osteango zatixoren bat dauanean bere, beti kantari-taldeak aoa itxita laguntzekoak dira. Baiña non da Opera ori? Musika-lana, *soñu-jauntzia* nok ezarri deutson Liburuaren azalean autortu dau Iratzederrek: Francisco de Bengoa. Baiña Iratzederren lana gitxi ezagutua bada, askoz ez-ezaguna da Bengoa onen musika-lana. Ni beintzat dakidana esateko nator Karmel aldizkari onen orrietara.

Opera onen aitementxo bat Lassalletarrak Irunen ateraten daben *Ihintza* aldizkarri ederrean agertu da aspaldi ezala. Joan dan udan ango lau lassalletar izan dira Beloken. Aita Iratzederregaz berba egin dabe eta berbaz berbaz beneditar onen idazlanak aitatu dabezanean, euretariko batek itaun au egin deutso: Ba al daukazu Fededunen Arbasoa-ren musika? Iratzederrek: Badut. Lassalletarrak berriro: Publikatua? Eta Iratzederrek: A, publikatzaileak behar. Olan idatzi dabe *Ihintza* aldizkari orretan. Au da nik ikusi dodan aitamen bakarra.

Baiña goazen atzerago. Badira amabost-amasei bat urte Patxi Bengoak eta nik Bilbon alkar aurkitu genduela. Alkar agurtu eta berbalditxoa egin eta azkenean nik bere neure itauna: Zer lan darabiltzu eskuetan orain? eta berak lotzaz antzean aopean erantzun: «Opera bat ontzen diardut». Nik, Fededunen arbasoa baneukan arren, ez nintzakoan oartu Iratzederrek liburuaren azalean idatzirik itxi ebanari, eta Bengoa musikalariak beste argitasunik emon ez eustanez, opera ori zer zanik jakin barik gelditu nintzan. Eta andik urte-mordo baten buruan, orra non artzen dodan eskutitz bat, karta bat Beloketik. Aita Iratzeder Opera orren billa ebillen, eta noren eskuetan izan eitekean esanez, laguntza eskatzen eustan aurkitu eta bere eskuetaratzeko. Egin neban neure alegiña eta bai: Iratzederrek izentauriko gizonak eukan, ez ekian non; etxe-aldatzea egiteko zanez, liburuak kutxaren baten sartuta eukazala-ta, agertuko zala-ta, orduan

emongo eustala. Ez zituen beingoan aurkitu. Baiña aurkitu ebaneko, neuri itxi eustan Aita Iratzederrei bialtzeko. Olan arik laster Iratzederren eskuetan zan *Fededunen Arbasoa* Opera. Baiña ez Operaren seme bi, xerokopia bi Bilbon itxi barik: Bat Euskaltzaindiaren bibliotekan ete dan nago.

Eta nor da Bengoa ori? Urte luzez Bilbon San Anton Parrokiko Abestaldearen zuzendari izana. An, 1953 asita, beintzat, Euskal-abesti-sorta pilloa atera eban argitara (Colección de cantos vascos) eta abar. Gabonetarako ikuskizun bat edo beste be bai, eta, antza, arnas andiagoko zerbait egiteko gogoia etorri jakon: *Fededunen Arbasoa* dan au, eta Aita Iratzederrek eta biak alkar arturik lan egin ebela dirudi: Aita Iratzederrek antzerkiaren gaia eta itzak asmatu, eta Bengoa jaunak, Iratzederrek idatzi ebanez, «soinu-jauntzia ezarri».

Belokeko abata izango zanak 1971n amaitutzat emon eban idazlana, eta Patxi Bengoak (olan dakar Operak egillearen izana) 1976n bere musika-lana. Bengoa 1977n, maiatzaren 9n il zan eta urte bete lenago emon ei eutson azkena bere musika-lanari, beraz 1976n. Au bere Iratzederrek liburuaren azalean idatzirikotik ateraten da.

Lan ikaragarria artu eban Bengoa jaunak Opera au musikatu ebanean. Jakiña, ez eban ain lan andi ori kutxaren baten biblioteka baten lo eukiteko egin. Kantuz emoteko asmau eben lan au bai Iratzederrek eta bai Bengoak, ez nonbaiten gordeta eukiteko, teatroen baten emoteko baiño; batez bere, musikaz jazteko lana Bengoak orretarako egin eban. Baiña nok emongo dau, nongo kantariak emongo dabe, ezagutu ezik? *Fededunen Arbasoa* antzerki-lan eta opera onen inguruko ixiltasuna ausi bearra daukagu, Euskalerrian ezagutua izatea merezi dauala uste dot.

Irungo Lassalletarrak joan dan udan antzerki onen musika argitaraturik eta zan kezkatu edo jakingurarik ziran, eta

A handwritten musical score consisting of approximately 18 staves. The top half of the page contains musical notation, including notes, rests, and bar lines. The bottom half of the page contains lyrics written in several different languages, including Portuguese, Spanish, and French. The lyrics are arranged in columns corresponding to the musical staves. The handwriting is dense and somewhat cursive, typical of a composer's manuscript.

Iratzederrek argitaratzeko laguntzailleak bear zirala iñoan. Baiña ez dago argitaratu bearrik. Argitaratzaillerik ez izatea ez da emen arazoa. Olako musikarik bada argitaratu bakorik. Kopia ateratea naikoa da: Zuzendariarentzat kopia osoa, eta ganerakoentzat, orkesta, kantariantzat, bakotxarentzat berea... Eta inprentaz baiño eskuz, bear bada, obeto.

Eta opera osoa ezpada bere zatien batzuk abesbatzen batzuen artean zabaltzea ez leiteke gatx izango... Eta beste guztiak baiño, San Antongo Abesbatzak Bilbon eskertuko leuke zatien batzuk bere programetan emoteko aukerea izatea. Edozer, or artxioben baten gordeta lo eukitea baiño.

Eta, nik uste, euskera eta Euskalerni osoa, Iparraldekoa eta Egoaldekoa, zorretan gagozala Iparraldeko Aita Iratzederren eta Egoaldeko Bengoa-ren aldera biak alkar-lanean artu daberen keagaitik. Guztion txaloa eta eskerrona zor deutsegu.

L. Akesolo